

QUO VADIT PROCESSUS CRIMINALIS?

Rzeczywistość i wyzwania

redakcja naukowa
Radosław Olszewski, Amadeusz Małolepszy

QUO VADIT PROCESSUS CRIMINALIS?

Rzeczywistość i wyzwania

redakcja naukowa
Radosław Olszewski, Amadeusz Małolepszy

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 31 grudnia 2020 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Andrzej Sakowicz

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor inicjujący WUŁ

Monika Borowczyk

Redaktor prowadzący

Livia Śpiewak

Opracowanie redakcyjne

JustLuk

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

© Copyright by Authors

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2021

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2021

ISBN WUŁ 978-83-8220-362-2

ISBN WKP 978-83-8223-629-3

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	15
<i>Stanisław Waltoś</i> W stulecie Niepodległości – próba bilansu polskiej procedury karnej	19
<i>Radosław Koper</i> Zobowiązanie oskarżonego przez organ karnoprosesowy do opuszczenia lokalu mieszkalnego – propozycje zmian	37
<i>Arkadiusz Lach</i> Zatrzymanie o charakterze prewencyjnym w procesie karnym	48
<i>Maciej Rogalski</i> Projekt europejskiego nakazu wydania i zabezpieczenia dowodów elektronicznych w sprawach karnych	57
<i>Jerzy Skorupka</i> W poszukiwaniu optymalnego modelu środków zapobiegawczych	67
<i>Jacek Sobczak</i> Ochrona tajemnic zawodowych w Kodeksie postępowania karnego	91
<i>Ryszard A. Stefański</i> Modyfikacja postępowania przygotowawczego pierwszym etapem jego reformowania	105
<i>Paweł Wiliński</i> Pożądane kierunki zmian procedury karnej – między konsensualizmem, kompensacją, kontradiktoryjnością a inkwizycją w procesie	123

<i>Teresa Gardocka, Dariusz Jagiełło</i>	
Zasada swobodnej oceny dowodów w procesie karnym i co z niej wynika	132
<i>Justyna Karaźniewicz</i>	
Prawdopodobieństwo wystąpienia określonego zdarzenia jako przesłanka podjęcia czynności przez organy procesowe – zarys problematyki	144
<i>Monika Klejnowska</i>	
Wskazania organu przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania w procesie karnym	157
<i>Czesław P. Kłak</i>	
Ściganie na wnioski – uwagi <i>de lege lata</i> i <i>de lege ferenda</i>	166
<i>Hanna Kuczyńska</i>	
Wpływ obrony na zawartość akt sprawy karnej jako warunek pełnej realizacji zasad procesu karnego	191
<i>Michał Rusinek</i>	
O wzroście formalizmu prawa dowodowego w polskim procesie karnym	212
<i>Grzegorz Skowronek</i>	
Dodatkowa przesłanka zawieszenia postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe	220
<i>Krzysztof Woźniewski</i>	
Tożsamość wniosku dowodowego jako podstawa jego nieuwzględnienia w świetle art. 368 § 2 k.p.k.	230
<i>Marcin Adamczyk, Katarzyna Pruszkiewicz-Słowińska</i>	
Instytucja kasacji nadzwyczajnej w kontekście zasady rzetelnego procesu – uwagi praktyczne	239
<i>Michał Błoński</i>	
Warunki zaskarżalności decyzji wydanych na podstawie art. 254 k.p.k.	250
<i>Łukasz Chojniak</i>	
Porozumienia karnoprosesowe w świetle nowej filozofii prawa karnego	263
<i>Łukasz Cora</i>	
Dostęp osoby podejrzanej do obrońcy w początkowej fazie ścigania karnego jako element rzetelnego procesu karnego	277

Paweł Czarnecki Pokrzywdzony jako aktywny uczestnik kontradiktoryjnego postępowania przygotowawczego	289
Krzysztof Eichstaedt Procedowanie w przedmiocie zwolnienia z zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, dziennikarskiej, statystycznej oraz tajemnicy Prokuraturii Generalnej (zagadnienia wybrane)	304
Maciej Fingas Stosowanie przez sąd izolacyjnych kar porządkowych w świetle wyroku ETPC 68924/12, Słomka v. Polska	317
Katarzyna Girdwoyń Prawo do informacji osób zatrzymanych z niepełnosprawnością intelektualną. Perspektywa prawnoporównawcza	326
Marta Jasińska Odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego do postępowania dyscyplinarnego opisanego w Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce – problemy praktyczne	336
Piotr Karlik Pokrzywdzony wobec wyroku nakazowego	345
Jarosław Kasiński Skład sądu w świetle zmian wprowadzonych nowelizacją z 19.07.2019 r.	353
Maja Klubińska Znaczenie uzasadnienia decyzji procesowych w postępowaniu karnym w czasach postępującej inflacji prawa	368
Jakub Kosowski Elektronizacja jako kierunek rozwoju procesu karnego?	380
Miłosz Kościelniak-Marszał Holograficzne uzasadnienie wyroku	392
Sebastian Kowalski O potrzebie upowszechnienia doręczania pism sądowych za pośrednictwem poczty elektronicznej	405

<i>Mirosław Jan Lisiecki</i>	
Wartość dowodowa okazania zdjęć z wykorzystaniem generowanych komputerowo wizerunków osób przybranych w świetle nowej metodyki ekspertyzy okazania	416
<i>Piotr Misztal</i>	
Termin do wniesienia apelacji a prawo do realnej obrony w postępowaniu karnym. Uwagi <i>de lege lata</i> i <i>de lege ferenda</i>	439
<i>Piotr Rogoziński</i>	
Procesowe aspekty korygowania prawomocnego orzeczenia skazującego w wypadku następczej zmiany ustawy karnej (art. 4 § 2–4 k.k.)	452
<i>Katarzyna Rydz-Sybilak</i>	
System dozoru elektronicznego a skrócony wymiar kary pozbawienia wolności	468
<i>Katarzyna Sychta</i>	
Dyferencjacja względnej przyczyny odwoławczej polegającej na obrazie przepisów prawa materialnego	477
<i>Marta Roma Tużnik</i>	
Udział Straży Granicznej w postępowaniu przygotowawczym w sprawach o przestępstwa i wykroczenia skarbowe	489
<i>Marta Werbel-Cieślak</i>	
Kilka wątpliwości dotyczących projektowanych zmian przepisów określających odpowiedzialność represyjną podmiotów zbiorowych	500
<i>Olaf Włodkowski</i>	
O potrzebie nowego ujęcia szczególnych stron postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe (uwagi na tle aktualnego stanu prawnego i postulaty <i>de lege ferenda</i>)	507
<i>Małgorzata Żbikowska</i>	
Kilka refleksji w przedmiocie działalności Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15	519
<i>Beata Bachurska</i>	
Referendarz sądowy – przykład delegowania uprawnień sądu na rzecz innych organów w postępowaniu karnym	533

Sebastian Brzozowski

Kilka uwag o prywatnym poszukiwaniu dowodów dla potrzeb postępowania karnego 544

Zbigniew Mierzejewski

Postępowanie dowodowe przed sądem odwoławczym z uwzględnieniem zmian wprowadzonych nowelizacją z 19.07.2019 r. 555

Adrianna Niegierewicz-Biernacka

Śledztwo prywatne obrońcy w polskiej i rosyjskiej procedurze karnej 570

Marcin Sowała

Skarga przeciwkasatoryjna jako środek zwiększania reformatoryjności w orzekaniu sądów karnych odwoławczych 580

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- dyrektywa 2012/13/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z 22.05.2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L 142, s. 1)
- dyrektywa 2013/48/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z 22.10.2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.Urz. UE L 294, s. 1)
- EKPC – Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)
- k.k.s. – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2020 r. poz. 19 ze zm.)
- k.k.w. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 523 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30 ze zm.)
- k.p.k.1928 – Kodeks postępowania karnego z 19.03.1928 r. (Dz.U. z 1950 r. Nr 40, poz. 364 ze zm.)
- k.p.k.1969 – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.)
- KPP – Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (2012/C 326/02) (Dz.Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 391)

k.p.w.	– ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2020 r. poz. 729 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)
k.w.	– ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2019 r. poz. 821 ze zm.)
MPPOiP	– Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
nowelizacja z 10.01.2003 r.	– ustawa z 10.01.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 17, poz. 155)
nowelizacja z 13.06.2013 r.	– ustawa z 13.06.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. poz. 849 ze zm.)
nowelizacja z 27.09.2013 r.	– ustawa z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.)
nowelizacja z 11.03.2016 r.	– ustawa z 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 437 ze zm.)
nowelizacja z 19.07.2019 r.	– ustawa z 19.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1694)
p.p.s.a.	– ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2019 r. poz. 2325 ze zm.)
pr. pras.	– ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 2072)
p.w.k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 556 ze zm.)
r.w.t.p.o.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 2.06.2003 r. w sprawie warunków technicznych przeprowadzenia okazania (Dz.U. Nr 104, poz. 981)
u.P.	– ustawa z 6.04.1990 r. o Policji (Dz.U. z 2020 r. poz. 360 ze zm.)
u.PK/ustawa o Państwowej Komisji	– ustawa z 30.08.2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 (Dz.U. z 2020 r. poz. 2219)
u.SG	– ustawa z 12.10.1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. z 2020 r. poz. 305 ze zm.)

Czasopisma i publikatory

AUW	– Acta Universitatis Wratislaviensis
BSP	– Białostockie Studia Prawnicze
CzPKiNP	– Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
Dz.U.	– Dziennik Ustaw

Dz.Urz. UE	– Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
GSP-Prz.Orz.	– Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
KZS	– Krakowskie Zeszyty Sądowe
MW	– Medyczna Wokanda
NP	– Nowe Prawo
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSASz	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
OSNK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy, Seria A
PiP	– Państwo i Prawo
PiZS	– Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PPK	– Przegląd Prawa Karnego
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prz. Sąd.	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
St. Praw.	– Studia Prawnicze
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNUŁ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego

Dokumenty

uzasadnienie projektu nowelizacji z 25.06.2010 r.	– uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o kontroli skarbowej oraz niektórych innych ustaw, VI kadencja, druk sejm. nr 1852
uzasadnienie projektu nowelizacji z 19.07.2019 r.	– uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, VIII kadencja, druk sejm. nr 3251

Inne

ABW	– Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
CBA	– Centralne Biuro Antykorupcyjne

ENA	– europejski nakaz aresztowania
END	– europejski nakaz dochodzeniowy
ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
KAS	– Krajowa Administracja Skarbowa
KGP	– Komenda Główna Policji
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
RP	– Rzeczpospolita Polska
RPO	– Rzecznik Praw Obywatelskich
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny

WPROWADZENIE

W dniach 16–18.09.2019 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego odbył się IX Zjazd Katedr Postępowania Karnego nt. „*Quo vadit processus criminalis? Proces karny sensu largo – rzeczywistość i wyzwania*”. Uczestnikami byli przedstawiciele ośrodków akademickich i naukowych z całej Polski, a także praktycy: sędziowie, prokuratorzy, radcowie prawni, adwokaci, notariusze. Był to drugi taki zjazd zorganizowany przez łódzką Katedrę Postępowania Karnego i Kryminalistyki, poprzedni odbył się we wrześniu 2011 r.

IX Zjazd Katedr Postępowania Karnego stał się okazją do uhonorowania Profesora Tomasza Grzegorzczaka, Kierownika Katedry Postępowania Karnego i Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, któremu została wręczona publikacja pt. *Artes serviunt vitae, sapientia imperat. Proces karny sensu largo – rzeczywistość i wyzwania. Księga jubileuszowa Profesora Tomasza Grzegorzczaka z okazji 70. urodzin*. Zaproszenie do tworzenia Księgi przyjęło ponad pięćdziesięciu Autorów, którzy przygotowali teksty nawiązujące do zainteresowań badawczych Jubilata, obejmujące problematykę postępowania karnego, prawa karnego skarbowego, prawa wykroczeń i postępowania w sprawach o wykroczenia, odpowiedzialności dyscyplinarnej, prawa karnego materialnego, z uwzględnieniem perspektywy konstytucyjnej, europejskiej i komparatystycznej.

Uroczystość wręczenia Księgi była pierwszym aktem Zjazdu, który otworzyli prof. dr hab. Antoni Różalski, Rektor Uniwersytetu Łódzkiego, oraz prof. UŁ dr hab. Teresa Wyka, Prodziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. W uroczystości wzięli udział dr hab. Adam Bodnar, Rzecznik Praw Obywatelskich, Sędzia Sądu Najwyższego Stanisław Zabłocki, Prezes Sądu Najwyższego kierujący Izbą Karną, radca prawny Grzegorz Wyszogrodzki, Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Łodzi i delegacja Okręgowej Izby Radców Prawnych w Łodzi, notariusz Aleksander Szymański, Prezes Izby Notarialnej w Łodzi i delegacja Izby Notarialnej w Łodzi, reprezentanci wydawnictw: Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego, C.H. Beck Sp. z o.o., Sędziowie Sądu Najwyższego, przedstawiciele łódzkich sądów, prokuratur i korporacji prawniczych,

społeczność akademicka Uniwersytetu Łódzkiego, uczestnicy Zjazdu oraz rodzina i przyjaciele Jubilata.

Wykład inauguracyjny IX Zjazdu Katedr Postępowania Karnego pt. *W stulecie Niepodległości – próba bilansu polskiej procedury karnej* wygłosił prof. dr hab. Stanisław Waltoś. Podczas Zjazdu zostały zaprezentowane referaty, w których omawiano problemy prawa karnego procesowego i przedstawiano poglądy opierające się na analizie dogmatycznoprawnej, komparatystyce prawniczej, a także doświadczeniach praktyki stosowania prawa. Wypowiedzi dotyczyły modelu procesu karnego, w tym modyfikacji postępowania przygotowawczego, wpływu wiktymologii na ewolucję europejskiego procesu karnego, realizacji idei sprawiedliwości partycypacyjnej w procesie karnym, optymalnego modelu środków zapobiegawczych, jak również ewolucji procesu karnego w kontekście kontradyktoryjności, inkwizycyjności, konsensualizmu oraz kompensacji. Wystąpienia zostały poświęcone także problematyce dowodów z uwzględnieniem perspektywy międzynarodowej i nowych technologii, środków zaskarżenia i postępowania odwoławczego, czynności organów procesowych w rzetelnym postępowaniu karnym, środków przymusu i konsekwencji ich stosowania, uprawnień stron procesowych, a także ewolucji procesu karnego. Referaty dotyczyły ponadto zagadnień prawa karnego skarbowego, postępowań dyscyplinarnych oraz odpowiedzialności podmiotów zbiorowych. Wiele uwagi poświęcono zmianom Kodeksu postępowania karnego z 2019 r.

Przyjęty przez organizatorów temat IX Zjazdu Katedr Postępowania Karnego okazał się proroczy. Nikt nie mógł przypuszczać, z jakimi wyzwaniem, również w sferze procesowej, przyjdzie się zmierzyć zaledwie kilka miesięcy później. Stan pandemii wywołanej koronawirusem przyspieszył przejście procesu karnego do ery cyfryzacji. Digitalizacja akt, przesyłanie pism procesowych drogą elektroniczną czy też zdalne posiedzenia sądu stają się koniecznością. Rzecz jednak w tym, by kwestie te były regulowane i realizowane w przemyślny sposób, uwzględniający zasady i gwarancje procesowe, zapewniający rzetelność procesu karnego.

Różnorodność wystąpień i podejmowana w nich problematyka zaowocowały ideą przygotowania wieloautorskiej publikacji, uwzględniającej zarówno zaprezentowane wystąpienia, jak i teksty zainspirowane przebiegiem dyskusji. Dotyczą one procesu karnego *sensu largo* i poświęcone są tak zagadnieniom ogólnym, modelowym, jak i szczegółowym, wśród których odnajdziemy rozważania dotyczące funkcjonujących instytucji procesowych, prezentujące autorskie propozycje zmian, rozwiązania wątpliwości interpretacyjnych, jak też opracowania, których przedmiotem są wprowadzane kolejnymi nowelizacjami regulacje normatywne będące źródłem wątpliwości i kontrowersji. Nie zabrakło również wypowiedzi odnoszących się do unowocześnienia procesu karnego w zakresie komunikacji pomiędzy uczestnikami postępowania czy wykorzystania nowoczesnych technologii przy przeprowadzaniu niektórych czynności dowodowych. W publikacji znalazły się także opracowania poświęcone

międzynarodowym aspektem procesu karnego, jak i problematyce prawa karnego skarbowego, postępowania dyscyplinarnego oraz odpowiedzialności podmiotów zbiorowych.

Przygotowanie i przeprowadzenie IX Zjazdu Katedr Postępowania Karnego było wyzwaniem organizacyjnym, którego realizacja nie byłaby możliwa bez pomocy wielu osób i instytucji. Pragniemy podziękować za wsparcie w organizacji tego przedsięwzięcia Rektorowi Uniwersytetu Łódzkiego, Dziekanowi Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, Rzecznikowi Praw Obywatelskich, Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Łodzi, Izbie Notarialnej w Łodzi oraz wydawnictwom: Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Wydawnictwu Uniwersytetu Łódzkiego i C.H. Beck Sp. z o.o.

Szczególne słowa podziękowania należy skierować do zespołu Katedry Postępowania Karnego i Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, zwłaszcza dr. Amadeusza Małolepszego, a także członków Studenckiego Koła Naukowego Prawa Karnego Procesowego. Praca i zaangażowanie tych osób pozwoliły na zorganizowanie i przeprowadzenie IX Zjazdu Katedr Postępowania Karnego.

Radosław Olszewski

Stanisław Waltoś

W STULECIE NIEPODLEGŁOŚCI – PRÓBA BILANSU POLSKIEJ PROCEDURY KARNEJ

Sto lat, z dobrym już okładem, państwo polskie ma z powrotem swoje miejsce na mapie Europy. To jest prawda oczywista dla wszystkich tu obecnych. Znacznie mniej oczywiste jest natomiast to, że zręby państwowości Polski zostały położone jeszcze w 1915 r., a więc dwa lata przed 1918 r., od którego zwykle się liczyć lata niepodległego bytu naszego państwa. „Zręby państwowości” to trwałe struktury organizacyjne realizujące podstawowe funkcje życia społecznego, takie jak administracja, szkolnictwo, służba zdrowia, sądownictwo, zapewnianie bezpieczeństwa i porządku publicznego, gospodarka komunalna, niezależne lub tylko w niewielkim stopniu uzależnione od obcej władzy państwowej.

Już w 1915 r., po wejściu wojsk niemieckich do Warszawy, pojawiły się pierwsze załączki polskiego sądownictwa, samorządnie organizowanego przez komitety obywatelskie. Niemieckie władze okupacyjne jednak nie zgodziły się na ich funkcjonowanie i wprowadziły własne prowizoryczne sądownictwo. Dopiero po dwóch latach rozpoczął się ciąg wydarzeń prowadzących do powstania pierwszego polskiego suwerennego sądownictwa. Początek dał mu akt cesarza niemieckiego i austriackiego z 5.11.1916 r. proklamujący powstanie Królestwa Polskiego powiązanego z Niemcami i Austrią, powstałego na terenie dotychczasowego zaboru rosyjskiego. Geneza polityczna i historyczna aktu tkwiła zaś w pozornie szaleńczym wymarszu kompanii kadrowej 6.08.1914 r. w kierunku granicy rosyjskiej. Musiał jednak jeszcze jeden rok upłynąć, aby wreszcie doszło do uruchomienia polskich sądów. Taką decyzję podjęły w sierpniu tegoż 1917 r. niemieckie i austriackie władze okupacyjne¹.

Wspominał to barwnie A. Mogilnicki: „Dzień otwarcia sądów polskich wyznaczono na 1.09.1917 r. Była to dla nas wielka uroczystość. Po czterdziestu latach rosyjskich sądów okupacyjnych, a w końcu niemieckich, pierwszy raz w gmachach sądów pol-

¹ K. Pol, *Poczet prawników polskich XIX–XX w.*, Warszawa 2012, s. 1174.

skich miało zacząć rozbrzmiewać nieskrępowane słowo polskie. (...) Do właściwości sądów polskich należały w czasie okupacji tylko sprawy, w których stronami byli Polacy, dla Niemców oraz spraw politycznych pozostały nadal sądy niemieckie, które były właściwe nawet w sprawach cywilnych, gdy choć jedną ze stron był Niemiec. Ale nie przywiązywaliśmy do tego większej wagi, uważając to za rzecz przejściową. I rzeczywiście, ten stan rzeczy trwał niewiele dłużej niż rok, skończył się 11.11.1918 r.”².

Od lipca 1917 r. jednak kilka tysięcy żołnierzy Pierwszej i Trzeciej Brygady Legionów siedziało w obozach internowanych, a komendant Legionów J. Piłsudski razem z K. Sosnkowskim po aresztowaniu i pobycie w kilku więzieniach otrzymał szansę zapoznania się z urokami twierdzy w Magdeburgu. Był to koszt odmowy złożenia przysięgi na wierność sojuszowi z wojskami austriackim i niemieckim.

Powstała więc sytuacja wyjątkowo dziwaczna, totalnie niespójna. Z jednej strony rozpoczęło się budowanie sieci polskich, autentycznie polskich sądów, a z drugiej strony znacząca liczba polskich żołnierzy została pozbawiona wolności przez tę samą władzę, która przyzwoliła na budowę polskiego wymiaru sprawiedliwości, sądów orzekających po raz pierwszy od wielu, wielu dziesiątków lat w imieniu państwa polskiego.

Niezbędne jest tutaj pewne wyjaśnienie. Wprawdzie na terenie zaboru austriackiego, od czasu zagwarantowania autonomii Galicji, orzekały sądy w języku polskim, obsadzone głównie przez Polaków, ale były to sądy monarchii austriackiej z najwyższą instancją odwoławczą w Wiedniu. Sądy działające na obszarze zdobytym przez wojska niemieckie i austriackie oraz Legiony Polskie orzekały jednak w imieniu Królestwa Polskiego, a więc państwa polskiego, któremu daleko było do suwerenności. Lepsza jednak była nawet ta niewielka suwerenność niż tylko marzenie o niej.

Dzisiaj najczęściej z pogardą pisze się i mówi o Radzie Regencyjnej. Zarzuca się jej obce, niepolskie pochodzenie, wręcz nieprawe, padają zarzuty, że była marionetką w rękach niemieckiej i austriackiej władzy okupacyjnej, a zwłaszcza generała Beselera, generalnego gubernatora w Warszawie. Jeżeli pierwszy zarzut jest prawdziwy, to drugiemu daleko do prawdy. Właśnie wyrywanie poszczególnych zrębów niepodległości z rąk okupantów i liczne jej akty normatywne tworzące nowe polskie prawo – wiele z nich miało długi żywot po 1918 r. – świadczą nieźle o Radzie Regencyjnej.

*

Nie jest prawdą, że aż 10 lat potrzebowała Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej na opracowanie pierwszego polskiego Kodeksu postępowania karnego wprowadzonego w życie rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 19.03.1928 r. Komisja rozpoczęła pracę z chwilą powołania prof. K. Fiericha na stanowisko Prezydenta Ko-

² A. Mogilnicki, *Wspomnienia adwokata i sędziego*, Warszawa 2016, s. 206 i 209.

misji, a więc 23.09.1919 r.³ Dopiero jednak w 1920 r. doszło do ukonstytuowania się sekcji postępowania karnego, a już w 1924 r. pierwszy, kompletny projekt Kodeksu był gotowy. W kwietniu zaś 1926 r. sekcja postępowania karnego Komisji ogłosiła ostateczny, tak zwany drugi projekt ustawy postępowania karnego. Przypomnijmy głównych autorów tego projektu. Byli nimi prof. E. Krzymuski, prezes sekcji, sędziowie Sądu Najwyższego, A. Mogilnicki, główny referent projektu, Z. Rymowicz, E.S. Rappaport i S. Śliwiński⁴.

Twórcy projektu pracowali w niewyobrażalnie trudnych warunkach. Gdy rozpoczęli pracę, jeszcze trwała wojna. Plełły się bandytyzm i bezhołowie; maruderzy i amatorzy łatwego grosza stanowili powszechne zagrożenie. Nieliczne i prymitywne telefony bardziej nie działały niż działały; to samo można było powiedzieć o poczcie i kolejach. Docieranie do Warszawy na posiedzenia było sztuką i poświęcaniem się dla idei prawa, wreszcie polskiego. Członkowie Komisji Kodyfikacyjnej pełnili swe powinności honorowo i nikt ich nie zwalniał z obowiązków w ich miejscach pracy.

Zanim projekt stał się ustawą, zajęła się nim tzw. Komisja Trzech: w osobach S. Śliwińskiego, prof. W. Makowskiego i prokuratora Sądu Najwyższego W. Kuczyńskiego, nie licząc ingerencji innych osób i urzędów. Tego poprawiania projektu nie mógł wybaczyć A. Mogilnicki. Uważał, że oddano precyzyjny zegarek do poprawiania kowalowi⁵. Bez względu jednak na ten epitet, w dodatku wyjątkowo niezasłużony, co najmniej kilka korekt trzeba było do niego wprowadzić.

Podstawowe cechy charakterystyczne Kodeksu postępowania karnego z 1928 r. są powszechnie znane. Wielokrotnie je omawiano w piśmiennictwie⁶. Tu tylko bardzo krótko zostaną omówione niektóre z nich: pod wpływem kodeksów państw zaborczych, a także *Code d'instruction criminelle* z 1808 r., powstało inkwizycyjne w dwóch formach postępowanie przygotowawcze. Posiadało dwie formy – śledztwa prowadzonego przez sędziego śledczego i dochodzenia w pomniejszych sprawach, w którym miano nie spisywać protokołów policyjnych mających moc protokołów sądowych. Zamiast nich należało sporządzać tzw. zapiski, bez znaczenia dowodowego.

³ S. Grodziski, *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1981/1, s. 230.

⁴ Szczegółowy przebieg prac nad projektem przedstawia J. Koredczuk, *Wpływ nurtu socjologicznego na kształt polskiego prawa karnego procesowego w okresie międzywojennym (Les classiques modernes)*, Wrocław 2007, s. 87–98.

⁵ A. Mogilnicki, *Wspomnienia...*, s. 229.

⁶ Przykładowo W. Daszkiewicz, K. Paluszyńska-Daszkiewicz, *Proces karny i materialne prawo karne w Polsce w latach 1918–1939*, Toruń 1965, s. 4 i n.; M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1971, s. 121–125; S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 1985, s. 108–111; J. Koredczuk, *Wpływ...*, s. 75 i n.; A. Machnikowska, *Zasady postępowania karnego w Polsce w latach 1929–1969* [w:] *Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana profesorowi Janowi Grajewskiemu*, GSP 2003/11, s. 76–97.

Tylko sąd lub sędzia śledczy miał prawo stosowania środków zapobiegawczych (zwanych zapobiegającymi uchylaniu się od sądu), a więc nie tylko tymczasowego aresztowania, ale i dozoru policyjnego itd.

Postępowanie sądowe było trójinstancyjne. Pierwszą instancję tworzyły sądy grodzkie oraz sądy okręgowe. Od ich wyroków przysługiwała apelacja do sądów okręgowych oraz apelacyjnych, stanowiących drugą instancję. Trzecią był Sąd Najwyższy rozpoznający kasację.

W postępowaniu przed sądem pierwszej instancji dominował sędzia przewodniczący (w sądach okręgowych) lub sędzia orzekający jednoosobowo (w sądach grodzkich). Dopuszczalne było oskarżenie posiłkowe i wnoszenie powództwa cywilnego, tzw. adhezyjnego. Wprawdzie Kodeks przewidywał udział przysięgłych w sprawach o najcięższe zbrodnie oraz przestępstwa polityczne, ale takie sądy orzekały tylko na terenie byłego zaboru austriackiego. Regułą było zatem orzecznictwo sędziów zawodowych.

Przypomnę, że rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19.03.1928 r. – Przepisy wprowadzające kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 33, poz. 314 ze zm.) wprowadziło jakby kuchennymi drzwiami postępowanie nakazowe oraz słynny art. 20 § 1–5 upoważniający prokuratora oraz policjantów – po otrzymaniu zlecenia od prokuratora – do spisywania w dochodzeniu protokołów podlegających odczytaniu na rozprawie. Prysła więc jak bańka mydlana gwarantowana przez Kodeks wyłączność sądu grodzkiego i sędziego śledczego na wykonywanie czynności sądowych w postępowaniu przygotowawczym.

Celnie ten fakt skomentował przeszło 50 lat temu, w rozmowie ze mną, prof. W. Wolter powiedział mi, że Kodeks postępowania karnego z 1928 r. był pierwszą znaną mu ustawą, która została znowelizowana, przez przepisy ją wprowadzające, jeszcze przed wejściem jej w życie. Po 2015 r. takie praktyki już nikogo nie dziwią.

Najbardziej znamienym śladem wpływów nurtu socjologicznego na nowy Kodeks były przepisy o postępowaniu adhezyjnym oraz o postępowaniu w sprawach nieletnich. Niestety nie udało się powołać osobnych sądów dla nieletnich. Stało się to dopiero po wojnie, w 1949 r., jakby wbrew panującym wówczas tendencjom do bezlitosnej represji.

Prawie trwałym dziedzictwem tego Kodeksu w polskiej procedurze karnej jest *mutatis mutandis* koncepcja doręczeń, terminów, spisywania protokołów, wyłączenia sędziego, pojęcia strony, narady i głosowania, oczywiście traktowanych tu bardzo ogólnie. Jest nim także język prawny przenoszący nas niekiedy w świat I Rzeczypospolitej. Przypomnę nazwę „termin zawity”. Nie zdecydowano się jednak wtedy na posłużenie się słowem „postępek”. Z początkiem XX w. już miał wydźwięk negatywny. Ostały się też liczne nazwy, jak „sąd okręgowy”, „sąd apelacyjny”, „umorzenie” itd.

AUTORZY

Dr Marcin Adamczyk
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Mgr Beata Bachurska
Uniwersytet Rzeszowski

Dr Michał Błoński
Uniwersytet Łódzki

Mgr Sebastian Brzozowski
Sędzia Sądu Okręgowego w Gdańsku

Dr Łukasz Chojniak
Uniwersytet Warszawski

Dr Łukasz Cora
Uniwersytet Gdański

Dr Paweł Czarnecki
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Dr Krzysztof Eichstaedt
Sędzia Sądu Apelacyjnego w Łodzi

Dr Maciej Fingas
Uniwersytet Gdański

Dr hab. Teresa Gardocka, prof. Uniwersytetu SWPS
SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny

Dr Katarzyna Girdwoyń
Uniwersytet Warszawski

Dr hab. Dariusz Jagiełło, prof. Uniwersytetu SWPS
SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny

Dr Marta Jasińska
Uniwersytet Szczeciński

Dr hab. Justyna Karaźniewicz, prof. UWM
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Dr Piotr Karlik
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dr Jarosław Kasiński
Uniwersytet Łódzki

Dr hab. Monika Klejnowska, prof. UR
Uniwersytet Rzeszowski

Dr Maja Klubińska
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Dr hab. Czesław P. Kłak, prof. KPSW
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy

Prof. dr hab. Radosław Koper
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dr Jakub Kosowski
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Dr Miłosz Kościelniak-Marszał
Uniwersytet Opolski

Dr Sebastian Kowalski
Uniwersytet Zielonogórski

Dr hab. Hanna Kuczyńska, prof. INP PAN
Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

Prof. dr hab. Arkadiusz Lach
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Dr Mirosław Jan Lisiecki
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Mgr Zbigniew Mierzejewski
Sędzia Sądu Okręgowego w Łodzi

Dr Piotr Misztal
Uniwersytet Łódzki

Mgr Adrianna Niegierewicz-Biernacka
Uniwersytet w Białymstoku

Dr Katarzyna Pruszkiewicz-Słowińska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Prof. dr hab. Maciej Rogalski
Uczelnia Łazarskiego

Dr Piotr Rogoziński
Uniwersytet Gdański

Dr hab. Michał Rusinek
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Dr Katarzyna Rydz-Sybilak
Uniwersytet Łódzki

Prof. dr hab. Jerzy Skorupka
Uniwersytet Wrocławski

Dr hab. Grzegorz Skowronek, prof. UJK
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Prof. dr hab. Jacek Sobczak
Instytut Nauk Prawnych Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie

Mgr Marcin Sowała
Uniwersytet w Białymstoku

Prof. dr hab. Ryszard A. Stefański
Uczelnia Łazarskiego

Dr Katarzyna Sychta
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dr Marta Roma Tużnik
Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie

Prof. dr hab. Stanisław Waltoś
Profesor honorowy Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Dr Marta Werbel-Cieślak
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Prof. dr hab. Paweł Wiliński
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dr Olaf Włodkowski
Uniwersytet Zielonogórski

Dr hab. Krzysztof Woźniewski, prof. UG
Uniwersytet Gdański

Dr Małgorzata Żbikowska
Uniwersytet Szczeciński

Oddajemy do rąk czytelników książkę, która powstała w wyniku IX Zjazdu Katedr Postępowania Karnego zorganizowanego w dniach 16–18 września 2019 r. przez Katedrę Postępowania Karnego i Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Zawiera ona 45 tekstów, przygotowanych przez przedstawicieli polskich ośrodków akademickich i naukowych, spośród których wielu jest również praktykami prawa, co pozwoliło nie tylko na teoretyczne, ale i praktyczne spojrzenie na omawianą problematykę.

Opracowania dotyczą procesu karnego *sensu largo* i obejmują zagadnienia zarówno ogólne, modelowe, jak i szczegółowe, wśród których znalazły się rozważania na temat funkcjonujących instytucji procesowych, prezentujące autorskie propozycje zmian oraz rozwiązania wątpliwości interpretacyjnych. W publikacji są także wypowiedzi odnoszące się do dyskusyjnych nowelizacji regulacji normatywnych. Nie zabrakło ponadto tekstów poświęconych unowocześnieniu procesu karnego w zakresie komunikacji pomiędzy uczestnikami postępowania czy wykorzystania nowoczesnych technologii przy przeprowadzaniu niektórych czynności dowodowych.

Książka jest przeznaczona dla przedstawicieli doktryny prawa karnego procesowego i osób wykonujących zawody prawnicze. Może zainteresować również aplikantów i studentów.

Radosław Olszewski – doktor habilitowany nauk prawnych; profesor Uniwersytetu Łódzkiego; kierownik Katedry Postępowania Karnego i Kryminalistyki na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

Amadeusz Małolepszy – doktor nauk prawnych; asystent w Katedrze Postępowania Karnego i Kryminalistyki na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego; adwokat.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL